



# **Vergi Denetimi Etkinliğinde Risk Analizi Sisteminin Uygulanabilirliği (Gaziantep Halı Sektörü Üzerine Örnek Bir Uygulama)**

**Doç. Dr. Atilla Ahmet UĞUR**

Gaziantep Üniversitesi, [a.atiugur@gmail.com](mailto:a.atiugur@gmail.com)

# SUNUM PLANI

- **Giriş**
- **Vergi Denetiminde Etkinlik Meselesi**
- **Vergi Denetiminin Ölçülmesi ve Vergi Denetim Oranları**
- **Vergi Denetiminde Risk Analiz Sistemi**
- **Gaziantep Halı Sektörü Üzerine Örnek Bir uygulama**
- **Sonuç ve Değerlendirme**

# GİRİŞ

- Vergi Denetimi; vergi mükelleflerinin beyanlarının doğruluğunun incelenmesi ve vergi idaresinin merkez ve taşra teşkilatlarının iç denetime tabi tutulması şeklinde tanımlanabilir.
- Vergi denetimi, vergi mükellefleri açısından kamusal dış denetim olarak nitelendirilebilir.
- Türkiye’de vergi mükellefleri 213 sayılı Vergi Usul Kanunu’na göre üç yolla denetlenmektedir.
  1. Yoklama
  2. Bilgi İsteme
  3. Vergi İncelemesi
- Türkiye’de ödenecek verginin tespitinde benimsenmiş olan beyan usulünde matrahların doğru beyan edilip, edilmediğinin tespiti bakımından vergi incelemeleri en önemli vergi denetim tekniğidir.
- Vergi Denetimindeki en önemli sorunlardan bir tanesi vergi denetiminde etkinliğin sağlanması sorunudur. Tüm örgütlerde olduğu gibi vergi idaresinde de başarı etkinlik ve verimlilik kavramları ile ölçülmektedir.

# Vergi Denetiminde Etkinlik

- Kavram olarak etkinlik, bir amacın gerçekleştirilme derecesi olarak ifade edilmektedir.
- Başka bir tanıma göre ise etkinlik, “örgütün amaçlarına ulaşma derecesini, başarı ve başarma derecesini belirtmektedir”
- Vergi denetiminde etkinlik, mükelleflerin vergi kanunlarına uygun olarak davranmalarını sağlamak amacıyla, vergi idarelerinin başvurdukları vergi denetimlerinin, kendilerinden beklenen fonksiyonu yerine getirebilme düzeyi olarak tanımlanabilmektedir.
- Vergi denetiminin etkinliği sorunu, çok boyutlu bir meseledir ve bu nedenle vergi sistemini bir bütün olarak ele almak ve sorunu rasyonel bir vergi sistemi etkinliği olarak tanımlamak zorunludur
- Türkiye’de vergi denetimi önleyici denetimden ziyade; vergi kaçakçılığı, vergi ziyayı veya vergi usulsüzlüğü gibi bir olay ortaya çıktıktan sonra, hata yapıldıktan sonra yapılan kontrol olarak görülmektedir. Cari denetim yapılmadığı için, denetim mükellefin kayıtlı işlemlerinden sonra yapılmakta ve mükellefler için artık iş işten geçmiş olmakta çoğu zaman yüksek cezalara maruz kalınmaktadır. Bu durumda mükelleflerde bu denetimlerin kasıtlı olarak sonradan yapıldığı ve asıl amacın denetlemek, önlemek veya yol göstermek olmadığı asıl amacın ceza kesmek olduğu algısı kuvvetlenmektedir.

# VERGİ DENETİMİ ETKİNLİĞİ



# Vergi Denetiminde Etkinlik

- **Denetime Tabi Tutulacak Mükellef ve Sektörlerin Seçimi**
- **Vergi Mevzuatının Karmaşıklığı**
- Vergi mevzuatı çok sayıda kanun, kanun hükmünde kararname, bakanlar kurulu kararları, tebliğ, genel tebliğ, sirkü ve özgele den oluşmaktadır. Ayrıca mükerrer maddeler, geçici maddeler, işi denetim olan denetim elemanlarının bile kimi zaman içinden çıkılmaz bir duruma sürükleyebilmektedir
- **Örgütsel Sorunlar**
- 2011 yılında 646 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı kuruluncaya dek, Maliye Teşkilatındaki merkez ve taşrada bulunan denetim birimlerinin birbirinden kopuk örgütlenmeleri vergi denetiminin tek elden planlanıp uygulamaya konmasını uzun yıllar engellemiştir. Bu durum kimi mükellef gruplarının denetim dışı kalmasını kimi mükellef gruplarının ise ayrı denetim birimlerince aynı anda denetime tabi tutulmalarına bile sebep olmuştur.
- Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı, doğrudan Bakana bağlı olarak Başkan, Başkan Yardımcıları, Grup Başkanları ve Vergi Müfettişleri (Vergi Başmüfettişi, Vergi Müfettişi ve Vergi Müfettiş yardımcısı)”dan oluşur şeklinde düzenlenmiştir.
- Vergi denetiminde yeniden yapılanma sonrasında vergi incelemesi tek elden yapılmış gibi görünse de merkez-taşra ayrımının devam ettiği görülmektedir.

# Vergi Denetiminde Etkinlik

## ➤ Örgütsel Sorunlar

- Çünkü yapılanma öncesinde ünvanları Vergi Denetmeni olan denetim elemanları ‘Küçük ve Orta Ölçekli Mükellefler Grup Başkanlığı’ adı altında 29 ilde örgütlenmeye devam etmektedir ve Küçük ve Orta Ölçekli Mükellefler Grup Başkanlığında görev yapan Vergi Müfettişleri bu 29 ilde zorunlu yer değiştirmeye tabi iken, yeniden yapılanma öncesi ünvanları Maliye Müfettişi, Hesap Uzmanı ve Gelirler Kontrolörü olan denetim birimleri Büyük Ölçekli Mükellefler Grup Başkanlığı, Organize Vergi Kaçakçılığı ile Mücadele Grup Başkanlığı, Örtülü Sermaye, Transfer Fiyatlandırması ve Yurtdışı Kazançlar Grup Başkanlığı şeklinde Ankara, İstanbul ve İzmir illerinde örgütlenmeye devam etmişlerdir ve bu gruplarda görev yapan Vergi Müfettişlerinde zorunlu yer değiştirme uygulanmamaktadır.
- Vergi Denetim Kurulu ve Maliye Bakanlığına karşı Vergi Müfettiş ve Vergi Müfettiş Yardımcıları tarafından açılan yüzlerce dava da kurumda iç barışın ve huzurun sağlanamadığının açık bir göstergesidir.
- Bu yeni örgütlenme sonrasında eskiye göre iyileşmeler vardır ancak yeterli değildir. Tüm denetim birimleri arasında homojenlik sağlanamamış, denetim birimleri arasındaki ayırım halen devam etmektedir.

# Vergi Denetiminde Etkinlik

- **Belge Düzeninin Tam Olarak Oluşturulamaması**
- **Uzlaşma Müessesesinin Varlığı**
- Türk Vergi Sistemine ilk olarak 28.02.1963 tarihinde giren uzlaşma müessesesi vergi ihtilaflarında yargıya çok fazla iş bırakmamıştır. Uzlaşma müessesesi mükelleflerin rahat hareket ederek vergi ve ceza yazıldıktan sonra uzlaşmaya girerek yazılan vergi ve cezalarda nasıl olsa indirim sağlanır güdüsüyle hareket etmelerine ve dolayısıyla denetimin etkinliğine olumsuz yönde etki edebilmektedir.
- **Vergi Bilincinin Oluşturulamaması**
- **Kayıt Dışı Ekonomi**



# Vergi Denetiminde Etkinlik

## ➤ Uzlaşma Müessesesinin Varlığı

### ➤ 2015 Yılı Tarhiyat Öncesi Uzlaşma Sonuçları

	VERGİ	CEZA
Uzlaşmaya Konu Olan Toplam (a=b+c+d)	2.464.222.476	3.563.887.588
Uzlaşma Temin Edilemeyen (b)	305.616.009	422.846.727
Uzlaşma Vaki Olmayan (c)	1.054.842.709	1.215.020.864
Uzlaşmaya Giren (d)	1.103.763.758	1.926.019.997
Uzlaşılan (e)	973.203.569	138.749.157

# VERGİ DENETİMİNİN ÖLÇÜLMESİ VE VERGİ DENETİM ORANLARI

- Bir ülkedeki denetimde oto kontrol mekanizması tam olarak geliştirilememiş ise, yapılan denetim sayısı ön plana çıkmaktadır ve yapılan vergi inceleme ve denetim sayıları ne kadar fazla ise denetimin etkinliği ve verimliliği o kadar yüksek olacaktır

# VERGİ İNCELEME SAYILARI

- 2012-2015 yılları arasında Vergi müfettişleri tarafından yapılan inceleme sayıları

Yıllar	Sınırlı İnceleme	Tam İnceleme	Toplam İnceleme Sayısı
2012	88.737	17.024	105.761
2013	130.546	32.821	163.367
2014	111.692	37.355	149.047
2015	129.209	30.291	159.500

# TÜRKİYE GENELİ MÜKELLEFLERİN VERGİ İNCELEME ORANLARI

- 2012- 2015 yılları arasında gerçekleştirilen (Gayri Menkul Sermaye İradı hariç) vergi denetim oranları verilmiştir. Toplam mükellef sayısı, Gelir ve Kurumlar Vergisi Mükellef sayılarından oluşmaktadır.
- İncelenen mükellef sayısının bu denli düşük olması hangi mükelleflerin inceleneceği konusunu son derece önemli hale getirmektedir. Bu anlamda incelenecek mükelleflerin objektif ölçütlere göre belirlenmesi vergi denetimin de etkinliğin olmazsa olmaz bir önkoşulu niteliğindedir. Diğer taraftan Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı'nın doğrudan bakana bağlı olması ve seçim yıllarında incelenen mükellef sayısını etkileyen bir unsur olabilir. Bu açıdan vergi denetiminin bir siyasal hizaya getirme aracı olarak kullanılabilmesi mümkün bir seçenek olarak ortada durmaktadır.

	Toplam Vergi Mükellefi Sayısı	İncelenen Mükellef Sayısı	İnceleme Oranı
<b>2012</b>	2.422.975	46.845	1,93%
<b>2013</b>	2.460.281	71.352	2,90%
<b>2014</b>	2.472.658	55.284	2,24%
<b>2015</b>	2.527.084	58.676	2,32%

# DENETİM ELEMANI SAYISI

## VERGİ MÜFETTİŞİ SAYILARI

➤ Vergi Müfettişlerinin bağlı buldukları gruplara göre dağılımı

Ünvanı	2012	2013	2014	2015
Vergi Baş Müfettişi	367	328	295	288
Vergi Müfettişi	2.502	2.714	3.121	3.556
Vergi Müfettiş Yrd.	1.889	2.508	5.796	5.360
<b>TOPLAM</b>	4.758	5.550	9.212	9.205

# DENETİM ELEMANI SAYISI

## AKTİF VERGİ MÜFETTİŞİ SAYILARI

- 31/12/2015 tarihi itibarıyla komisyon çalışmaları, idari görev, yurtdışında bulunma, ücretsiz izin, Yetkisiz Vergi Müfettiş Yardımcıları ve benzeri hususlar dikkate alınarak hesaplanan aktif iş gücü sayısı

Ünvanı	2012	2013	2014	2015
Vergi Baş Müfettişi	249	192	198	190
Vergi Müfettişi	2.020	2.357	2.623	2.795
Yetkili Vergi Müfettiş Yrd.	1.621	1.960	1.112	1.066
<b>TOPLAM</b>	<b>3.890</b>	<b>4.509</b>	<b>3.933</b>	<b>4.051</b>

# İNCELENEN MÜKELLEFLER SAYISI VE VERGİ MÜFETTİŞİ SAYISI İLİŞKİSİ

## MÜFETTİŞE DÜŞEN İNCELENEN MÜKELLEFLER SAYISI

- İncelenen mükellef sayısı, aktif Vergi Müfettişi sayısına oranlanarak her bir vergi müfettişi başına isabet eden mükellef sayısına ulaşılmaktadır.

Yıllar	İncelenen Mükellef Sayısı	Aktif Vergi Müfettişi Sayısı	Oran
2012	46.845	3.890	12,04
2013	71.352	4.509	15,82
2014	55.284	3.933	14,06
2015	58.676	4.051	14.48

# VERGİ DENETİMİNİN SONUÇLARI

## Vergi Müfettişleri Tarafından Yapılan İncelemeler Sonucunda Bulunan Matrah Farkları, Tarhı İstenen Vergi ve Ceza Tutarları

- Yapılan vergi incelemeleri neticesinde bulunan matrah farkları ile kesilmesi istenen cezalar, vergi incelemelerinden beklenen yararın sağlanıp sağlanmadığının tespitinde önemli bir göstergedir.
- 2012 yılında matrah farkının çok yüksek iken tarhı istenilen vergi ve kesilmesi istenilen ceza miktarının diğer yıllara oranının düşük olmasını, belirtilen yılda fiktif incelemelerin yapılmış olma ihtimalinin veya vergi oranı düşük vergi türlerinde incelemelerin yoğunlaşmış olmasına bağlanabilir.

Yıllar	Bulunan Matrah Farkı	Tarhı İstenen Vergi	Kesilmesi İstenilen Ceza
2012	131.000.851.812	4.535.523.091	8.776.095.415
2013	53.674.958.984	8.561.313.250	19.086.884.477
2014	39.378.004.491	7.939.389.423	16.582.633.968
2015	46.749.981.122	9.803.999.983	18.843.082.627



# Vergi İncelemelerinde Risk Analiz Sistemi

- 10.07.2011 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 646 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Maliye Bakanlığı bünyesinde ve doğrudan Bakana bağlı olarak Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı kurulmuş olup Vergi Denetim Kuruluna, vergi incelemelerinin yapılması; mükelleflerin faaliyetlerinin analiz edilerek risk alanlarının tespit edilmesi; ihbar ve şikayetlerin değerlendirilmesi; inceleme ve denetim sonuçlarının izlenmesi; vergi inceleme ve denetimleri ile raporlamaya ilişkin standart, ilke, yöntem ve tekniklerin geliştirilmesi; inceleme ve denetim rehberlerinin hazırlanması; etik kuralların belirlenmesi ve Bakan tarafından verilen teftiş, inceleme, denetim, soruşturma ve benzeri görevlerin yapılması gibi görev ve yetkiler verilmiştir.
- Vergi denetimini yapan en önemli kurum olan Vergi Denetim Kurulu kendisine belirlediği amaçları gerçekleştirmek için adaletli ve şeffaf bir vergi incelemesi yürütmek zorundadır. Bu sebeple incelemenin başlangıç aşamasından incelemenin tamamlanması aşamasına kadar birçok etik değer ve standart belirlemesi gerekmektedir. Bu standartların en önemlisi incelenecek mükellefin seçimine yönelik olmalıdır.

# Vergi İncelemelerinde Risk Analiz Sistemi

- İncelenecek mükelleflerin seçimi asıl olarak Vergi Denetim Kurulunun bünyesinde bulunan Risk Analiz Şube Müdürlüğünün Risk Analiz Merkezinde, mevcut ve yeni geliştirilen programlar kullanılarak yapılan analiz ve mukayeseler neticesinde belirlenmektedir.
- *Risk Analizi Yöntemi, yapılan çalışmalar çerçevesinde her türlü bilgi, veri ve istatistiği toplamak suretiyle oluşturulan Risk Analiz Sistemi üzerinden mükelleflerin faaliyetlerinin gruplar ve sektörler itibarıyla analiz edilmesi, mukayeseler yapılması ve bu suretle risk alanlarının tespit edilmesidir.*
- Bu süreçte, mükellefler tarafından sunulan bilgi ve belgelerin yanında finans kuruluşlarından, mükellefle iş ilişkisi olanlardan, Sosyal Güvenlik Kurumu, Tapu İdaresi, Gümrük İdaresi gibi kamu kurum ve kuruluşlarından ve diğer her türlü kaynaktan elde edilen veriler derlenerek nitelikli veri haline getirilmekte ve risk analiz programları kullanılarak analize tabi tutulmaktadır.

# Vergi İncelemelerinde Risk Analiz Sistemi

- Risk analiz programları kullanılarak yapılan analiz ve mukayeseler neticesinde riskli sektörler ve mükellefler ile risk alanları ve dereceleri objektif olarak belirlenmekte, incelenecek konu ve mükellefler Kurulun aktif işgücü ile risk alanları ve risk dereceleri dikkate alınarak seçilmektedir
- Optimal zaman ve kaynak kullanımını sağlamak amacıyla Kurul, mevcut risk analizi programlarının yetenek ve kapasitesini artırmakta ve bunlara yeni uygulamalar eklemektedir.
- Risk Analiz Modeli kapsamında mükelleflere ait veri ambarındaki veriler istatistiksel ve matematiksel yöntemlerle değerlendirilerek mükelleflerin risk puanları hesaplanmaktadır.
- Model çerçevesinde “risk”; veriler dikkate alınarak kapsamaları itibariyle büyüklüğüne göre konumlandırılan mükelleflerin baz alınan (örneğin; sektörün genel durumu, mükellefin kendi büyüklüğü) temel büyüklüğünden sapma derecesi olarak tanımlanabilir.
- Model çerçevesinde mükellefler öncelikli olarak, kendi yapısal davranışları ve konumlarına uygun olarak katmanlara ayrılmaktadır.
- Katman, mükelleflerin büyüklük ölçüsünü göstermektedir.
- Katmanlaştırmanın temelinde kullanılan faktörler vardır ve bu faktörler mükelleflerin beyan ettikleri ya da beyan edilen verilerden ve türetilen verilerden oluşmaktadır.
- Katmanlaştırma yapılmasının en temel gerekçesi, mükellefleri faktörler bazında büyüklükleri itibariyle sınıflara ayırarak büyük mükellefleri büyük mükellefler arasında, küçük mükellefleri küçük mükellefler arasında değerlendirmek ve bu sayede yatay adaleti sağlamaktır.

# RİSK ANALİZ SİSTEMİ

- **Risk Analiz Modeli(RAM)**, aynı kapsamda (aynı coğrafi bölgede ve/veya aynı faaliyet alanında) ve aynı katmanda olan mükelleflerin, buldukları kapsamın genel eğiliminden ya da mükelleflerin kendilerinden beklenen büyüklükten gösterdiği her bir sapmayı bir sinyal yani bir **risk** olarak algılamaktadır.
- Risk Analizi dışında incelenecek mükellefler;
  - Yıl içerisinde ortaya çıkan ihbar ve şikayet konularına göre,
  - Yapılmakta olan teftiş, soruşturma, inceleme ve denetimler sırasında ortaya çıkan vergi inceleme taleplerine göre,
  - Kamu kurum ve kuruluşlarından intikal eden ve doğrudan veya dolaylı olarak vergisel konuları içeren inceleme ve denetim taleplerine göre,

# RİSK ANALİZ SİSTEMİ

## VERİLER

- E- Beyanname Verileri
- Kesin Mizan Verileri
- Bilanço ve Gelir Tablosu Verileri
- Sicil Bilgileri
- Ba-Bs Bildirimleri
- Gümrük Beyan ve Bildirimleri
- Diğer Bildirimler
- Mal Varlığı Bilgileri
- Denetim Sonuçları
- Ödeme ve Tahsilat Bilgileri
- İlişkili Kişi Bilgi Bildirim ve Beyanları
- Diğer Kurul ve Kurum Bilgileri (SGK, UYAP, Banka ve Finans Kurumları vs)

## KRİTERLER

- Sektör Ortalamasından Sapma
- Gider Fazlalığı Analizleri
- Satıştan Kaynaklı Analizler
- Örtülü Kazanç Analizleri
- Örtülü Sermaye Analizleri
- Yanıltıcı ve Hatalı Beyan Analizleri
- Yanıltıcı ve Hatalı Bildirim Analizleri
- Karşılaştırmalı Beyan ve Bildirim Analizleri
- Yanıltıcı ve Hatalı Değerleme
- Davranış Takibi
- Muhasebe Hesap Analizleri (*Likidite oranları, karlılık oranları, büyüme oranları, brüt satışlar farkı, aktif farkı vs.*)

## RİSK ANALİZ SİSTEMİ

İncelenecek mükelleflerin ve sektörlerin objektif seçimi

# Risk Analizinde Kullanılan Veriler ve Kriterler

- Risk analiz sisteminde kullanılan verilerin çoğu mükelleflerin vermiş olduğu bilgiler, beyannameler ve mali tablolardan derlenmektedir.
- Mükellefler tarafından yapılan bildirimler vergi denetim kurulu veri ambarında toplanmakta bu veriler çapraz sorgulama teknikleri veya yatay sorgulama teknikleri ile işleme tabi tutulmaktadır.
- Görünür ve görünmeyen kriterler
- Veri ambarında mükelleflerin **Mali Ayak İzlerinin** oluşturulması
- Vergi Denetim Kurulu Başkanlığınca 2015 yılında; Risk analiz modeli, proje çalışmaları, görüş ve öneri raporları ve diğer kurum ve kuruluşlardan gelen taleplere istinaden yürütülen risk analiz çalışmaları neticesinde sistem üzerinden toplam 26.972 mükellef incelemeye sevk edilmiştir. Risk analiz modeli kapsamında yürütülen risk analiz çalışmaları neticesinde 6.318 mükellef analizlere tabi tutulmuştur. Analiz çalışmalarında 49.432 risk unsuru değerlendirilmiş ve 37.335 risk unsuru mükellefler nezdinde riskli bulunmuş ve inceleme çalışmalarında kullanılmak üzere raporlanmıştır.

# Hangi Durumlarda Riskli Mükellef Olunur?

- Mükellefin yıllar itibariyle sürekli zarar etmesi
- Mükellefin Kasa Hesabında Yüksek Tutarda Nakit Bulundurması
- İşletmenin Bilançosunda yer alan banka hesapları ile fiili banka hesapları arasında fark olması
- Şirket Ortaklarına Yüksek Tutarlı Borç Para Verilmesi
- Şirket Ortağına Yüksek Tutarlı Borçlanması
- Kredi Kartlı Satışlarının Sektör Ortalamasının Altında yada Üstünde Olması
- Mükellefin Kârlılık Oranının Sektör Ortalamasından farklı olması
- Mükellefin Net Satışlarının Giderlere Oranının Yüksek Olması
- Mal Satışı Ya da Alışı Yapılan Mükellefler ile Banka Hesap Hareketleri veya Çek Hareketlerinin Uyumsuz Olması
- Ba/Bs gibi elektronik formlar arasında tutarsızlıklar bulunması
- Devreden KDV'lerin yüksek olması ve süreklilik göstermesi,
- Bilanço kalemleriyle ilgili yatay ya da dikey rasyo analizlerindeki sapmalar, uyumsuzluklar

# Risk Analizi Odaklı Vergi Denetiminin Faydaları

- Vergilemede Adalet Açısından Faydaları
- Zaman ve Denetim Elemanının Etkin Kullanımını Açısından Faydası
- Vergi İncelemelerinde Etkinlik ve Verimlilik Açısından Faydaları
- Standartların Oluşturulması ve Geliştirilmesi Açısından Faydaları
- Vergi Harcamasının Azalması Açısından Faydaları
- Beyandışılık İle Mücadele Açısından Faydaları
- Mükelleflerin vergisel ödevlere uyum düzeylerini belirleme açısından faydaları



# Risk Analiz Sistemi Üzerine Bir Uygulama

- Son yıllarda yaptığı büyük yatırımlarla ülkemizde halı üretiminde öne çıkan Gaziantep hatta dünyanın önemli halı merkezlerinden birisi haline gelmiştir.
- Türkiye'deki halı üretiminin yaklaşık %85'i makine halısıdır ve bunun % 90'ı Gaziantep'te üretilmektedir. Gaziantep son yıllarda yaptığı ciddi yatırımlarla ve kapasite artırımı ile dünya makina halısı üretiminin de %30'unu üreten bir merkez haline gelmiştir.
- Risk Analiz Sisteminin temelinde olası risklerin belirlenmesi vardır ve bu riskler vergi incelemelerinden beklenen yarara ve kayıt altına alınmasında öncelik verilen sektörlerle göre değişebilmektedir.
- Sisteme hangi unsur riskli olarak tanımlatılırsa sistem otomatik olarak söz konusu riski algılayarak mükellefi riskli mükellef kategorisine almaktadır.
- Bu risk tanımlaması kimi zaman kârlılık oranı olabilir, kimi zaman sektör ortalaması olabilir. Kimi zaman da satış hacmi olarak tanımlanabilir.
- Çalışmanın bu bölümünde Risk analiz yönteminin Gaziantep halı sektörüne uygulanabilirliği ile ilgili olarak bir çalışma yapılacaktır. Yapılan çalışma bir senaryo (kurgu) üzerinden yapılacak olup, Risk analiz sistemi çerçevesinde örnek firmanın risk analizine takılıp takılmayacağı test edilecektir.

# Risk Analiz Sistemi Üzerine Bir Uygulama

- Gaziantep halı sektörü için tespit edilen risk analizi kriterlerinin başında kârlılık analizleri yatmaktadır.
- Pazarlama satış dağıtım giderleri ile satış hasılatının uyumlu olması diğer bir kriterdir. Çünkü üretilen halının önemli bir kısmı ihraç edilmektedir.
- Gaziantep halı sektöründe firmaların kapasite raporlarında üretim için gerekli hammadde, yardımcı malzeme ve diğer girdiler ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu bağlamda yapılacak randıman çalışması ile yurt içi firmalara yapılacak kayıt dışı hasılat kolaylıkla tespit edilebilmektedir.
- Yurt dışı firmalara yapılan satışlar ise uluslar arası ticaret kapsamında çeşitli ödeme şekilleri kullanılmak suretiyle banka aracılığı ile yapılmaktadır. Dolayısıyla firmaların bankalardaki para hareketleri ile satışları arasındaki uyumsuzluk önemli bir risk kriteridir.

# X A.Ş. 2014 VE 2015 DÖNEM SONU BİLANÇALORU

Açıklama	Önceki Dönem	Cari Dönem
	2014	2015
<b>AKTİF</b>		
I. Dönen Varlıklar	28.485.000,00	49.974.000,00
. A. Hazır Değerler	2.270.000,00	3.054.000,00
. 1. Kasa	800.000,00	1.200.000,00
. 2. Alınan Çekler	1.250.000,00	1.590.000,00
. 3. Bankalar	220.000,00	264.000,00
. B. Ticari Alacaklar	18.000.000,00	22.000.000,00
. 1. Alıcılar	18.000.000,00	22.000.000,00
. C. Diğer Alacaklar	500.000,00	250.000,00
. 1. Diğer Çeşitli Alacaklar	500.000,00	250.000,00
. D. Stoklar	7.665.000,00	24.500.000,00
. 1. İlk Madde ve Malzeme	5.800.000,00	16.000.000,00
. 2. Ticari Mallar	265.000,00	1.250.000,00
. 3. Verilen Sipariş Avansları	1.600.000,00	7.250.000,00
. E. Diğer Dönen Varlıklar	50.000,00	170000
. 1. Devreden KDV	50.000,00	170000
<b>II. DURAN VARLIKLAR</b>	7.266.000,00	7.650.000,00
. A. Maddi Duran Varlıklar	7.266.000,00	7.650.000,00
. 1. Binalar	1.500.000,00	1.500.000,00
. 2. Tesis, Makina ve Cihazlar	12.000.000,00	13.500.000,00
. 3. Taşıtlar	66.000,00	400.000,00
. 4. Demirbaşlar	200.000,00	250.000,00
. 5. Birikmiş Amortismanlar (-)	-6.500.000,00	-8.000.000,00
<b>AKTİF TOPLAMI</b>	<b>35.751.000,00</b>	<b>57.624.000,00</b>

Açıklama	Önceki Dönem	Cari Dönem
	2014	2015
<b>PASİF</b>		
III. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	21.770.000,00	32.690.000,00
. A. Mali Borçlar	7.700.000,00	9.000.000,00
. 1. Banka Kredileri	7.700.000,00	9.000.000,00
. B. Ticari Borçlar	12.500.000,00	19.500.000,00
. 1. Satıcılar	10.000.000,00	12.500.000,00
. 2. Borç Senetleri	2.500.000,00	7.000.000,00
. C. Alınan Avanslar	1.450.000,00	4.000.000,00
. 1. Alınan Sipariş Avansları	1.450.000,00	4.000.000,00
. D. Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler	120.000,00	190.000,00
. 1. Ödenecek Vergi ve Fonlar	30.000,00	50.000,00
. 2. Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri	90.000,00	140.000,00
IV. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar	7.481.000,00	21.434.000,00
. A. Mali Borçlar	7.481.000,00	21.434.000,00
. 1. Banka Kredileri	7.781.000,00	21.434.000,00
V. Öz Kaynaklar	6.500.000,00	3.500.000,00
. A. Ödenmiş Sermaye	5.000.000,00	5.000.000,00
. 1. Sermaye	5.000.000,00	5.000.000,00
. B. Dönem Net Karı (zararı)	1.500.000,00	-1.500.000,00
. 1. Dönem Net Karı	1.500.000,00	0
. 2. Dönem Net Zararı (-)	0	-1.500.000,00
<b>PASİF TOPLAMI</b>	<b>35.751.000,00</b>	<b>57.624.000,00</b>

# X A.Ş. 2014 VE 2015 GELİR TABLOLARI

GELİR TABLOSU	2014	2015
A. Brüt Satışlar	53.000.000,00	55.000.000,00
. 1. Yurtiçi Satışlar	53.000.000,00	55.000.000,00
B. Satışların Maliyeti (-)	47.000.000,00	48.000.000,00
. 1. Satılan Mamuller Maliyeti (-)	47.000.000,00	48.000.000,00
Brüt Satış Karı veya Zararı	6.000.000,00	7.000.000,00
C. Faaliyet Giderleri (-)	3.600.000,00	6.200.000,00
. 1. Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri (-)	3.000.000,00	5.000.000,00
. 2. Genel Yönetim Giderleri (-)	600.000,00	1.200.000,00
Faaliyet Karı veya Zararı	2.400.000,00	800.000,00
D. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Karlar	1.600.000,00	1.800.000,00
. 1. Faiz Gelirleri	200.000,00	100.000,00
. 2. Kambiyo Karları	1.400.000,00	1.700.000,00
E. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar (-)	1.000.000,00	-1.500.000,00
. 1. Kambiyo Zararları (-)	1.000.000,00	-1.500.000,00
F. Finansman Giderleri (-)	950.000,00	1.400.000,00
. 1. Kısa Vadeli Borçlanma Giderleri (-)	1.000.000,00	-2.000.000,00
Olağan Kar veya Zarar	2.050.000,00	600.000,00
G. Olağandışı Gider ve Zararlar (-)	550.000,00	600.000,00
. 1. Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar (-)	550.000,00	600.000,00
Dönem Karı veya Zararı	1.500.000,00	-1.500.000,00
Dönem Net Karı veya Zararı	1.500.000,00	-1.500.000,00

# Risk Analiz Sistemi Üzerine Bir Uygulama

- X A.Ş' inin ortağı olan A gerçek kişinin Y Limited Şirketinin % 30 hissesine sahip olduğu ve 2014 yılında Vergi Müfettişlerince yapılan inceleme sonucunda Y limited şirketi ile ilgili olarak sahte belge düzenleme fiili ile ilgili tespitlerin yapıldığı, konu ile ilgili olarak gerekli tarhiyatların ve Cumhuriyet Başsavcılığına gerekli bildirimlerin yapıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca X A.Ş' nin Y Limited şirketinden mal veya hizmet alışlarının olduğu yapılan BA-BS sorgulamasında tespit edilmiştir.
- Halı sektöründe kârlılık oranı % 20-25 bandında seyretmektedir.
- Veri ambarından alınan bilgilere göre X A.Ş' nin bankalar hesabına 2014 yılında gelen toplam para miktarı 1.250.000.- TL çıkan para miktarı 230.000.- TL 2015 Yılında gelen para miktarı 3.750.000.- TL çıkan para miktarı ise 1.250.000.- TL dir.
- Yukarıda elde edilen bilanço gelir tablosu ve elde edinilen verilerden hareket edilerek X A.Ş risk analizine tabi tutulduğunda:

# X A.Ş risk analizine tabi tutulduğunda;

- Vergi Müfettişlerince Y limited şirketi nezdinde yapılan inceleme sonucunda X A.Ş'nin ortağı olan A gerçek kişinin de olması ve bu firma hakkında sahte belge düzenleme fiili nedeniyle tespitlerin yapılmış olması nedeniyle bu firma öncelikle sahte belge kullanma fiili nedeniyle risk analizine takılacaktır. Ayrıca vergi incelemesine tabi tutulan kurumun ortakları arasında X A.Ş'nin ortağının da olması nedeniyle X A.Ş'nin sahte belge düzenleme ihtimali nedeniyle risk analizine takılması da muhtemeldir.
- Yukarıda verilen bilgilerde halı sektöründe karlılık oranının % 20-25 oranında olduğu tespitleri yapılmıştır. X A.Ş'nin karlılık oranı ise
- Brüt Satış Karı /Brüt Satışlar oranından;
- 2014 yılında  $6.000.000/53.000.000= 11,32$
- 2015 yılında  $7.000.000/55.000.000= 12,72$  Olarak tespit edilmiştir.
- Ayrıca Mükellef kurumun dönem net kârı kıyaslamasına bakıldığında 2014 yılında 1.500.000.- TL kar elde etmesine rağmen 2015 yılında 1.500.000.- TL zarar ettiği tespit edilmiştir.
- Sektörün kârlılık ortalaması %20-25 aralığında olması nedeniyle mükellef riskli mükellef olarak değerlendirilecektir.

# X A.Ş risk analizine tabi tutulduğunda;

- Veri Ambarından bankalar ile ilgili olarak gelen bilgilerde 2014 yılında gelen toplam para miktarı 1.250.000.- TL çıkan para miktarı 230.000.- TL 2015 Yılında gelen para miktarı 3.750.000.- TL çıkan para miktarı ise 1.250.000.- TL dir. Bu durumda X A.Ş'nin 2014 sonunda bankalar hesabında 1.020.000.- TL, 2015 Sonunda ise 2.500.000.- TL tutarında para olması gerekirken bankalar hesabının dönem sonu tutarları sırasıyla 220.000.- TL ve 264.000.- TL olarak tespit edilmiştir. Bu husus da mükellefin risk analizine takılmasına sebep olacaktır.
- X A.Ş'nin kasa hesabındaki değişme yıllar itibariyle dikkat çekecek ölçüde artmıştır. İşletme kasasında gereğinden fazla nakit bulundurarak alternatif kâr olanaklarını gündemine almamakta, kasasında fazladan nakit olmasına rağmen banka kredisi kullanmaya devam etmektedir. Anılan nedenlerle mükellef kurum risk analizine takılacaktır.
- X A.Ş'nin brüt satışlarında yıllar itibariyle çok yüksek değişiklik olmamasına rağmen pazarlama satış dağıtım giderleri ile genel yönetim giderlerinde iki kata yakın bir artış tespit edilmiştir. Anılan nedenlerle mükellef kurum risk analizine takılacaktır.

# SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

- Vergi incelemelerine ilişkin yapılan son düzenlemelerle ve elektronik denetimin yaygınlaştırılması ile bir taraftan hukuk devletinin bir gereği olarak mükellef odaklı bir yaklaşıma geçilmiş, diğer taraftan da vergi adaletini ve kayıt dışı ekonomiyle etkin mücadeleyi sağlamaya yönelik bir sistem oluşturulmuştur.
- Yapılan düzenlemeler sonucunda, Vergi Denetim İdaresinin ve Vergi Müfettişlerinin sorumluluğu artmıştır.
- İncelenecek mükelleflerin seçiminde, eskiye nazaran daha objektif kriterlere ve gerekçeye dayanan risk odaklı bir yaklaşıma geçilmiştir.
- Vergi inceleme süreçlerinde ve neticesinde düzenlenen raporlarda standart sağlanmıştır.
- Bu süreçte incelemelerin etkin ve verimli yapılması konusunda önemli adımlar atılmış bu durum hem idare hem de mükellef ve meslek mensupları açısından önemli faydalar doğurmuştur.
- Vergi Denetiminde yapılan yeni düzenlemeler ile geliştirilen modern uygulamalar neticesinde incelemeler daha etkin ve verimli olduğu kadar daha şeffaf ve hesap verilebilir bir yapıya kavuşturulmuştur.



# SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

- İncelemeler için getirilen süreler, risk analizine dayanan mükellef seçimi, denetim kapasitesinin artırılmasına ilişkin adımlar ve performansa dayalı çalışma sistemi ve Vergi Denetim Kurulu tarafından incelemeler için geliştirdiği standartlar birlikte değerlendirildiğinde, önümüzdeki süreçte vergi inceleme sayısının ve etkinliğinin katlanarak artmaya devam etmesi beklenmektedir.
- Ancak tüm bu iyileşmelere rağmen mükelleflerin sadece %3'ü bile incelenememektedir.
- Yine bu oranlar sadece sayısal veriler olup incelemenin niteliğine ilişkin sonuçlar vermemektedir. İnceleme sayısı şüphesiz önemlidir ancak inceleme sayısı kadar incelemenin niteliği ve caydırıcılığı ve eğitim fonksiyonu da son derece önemlidir.
- Yapılan incelemenin etkinliği ve verimliliği, hangi mükellef veya mükellef gruplarının seçileceği ile doğrudan ilgilidir. Burada asıl sorun incelenecek mükelleflerin seçiminde ortaya çıkmaktadır.
- Vergi Denetim Kurulunun bakana bağlı oluşu, vergi denetimlerinin bir siyasal hizaya getirme yöntemi olabileceği gerçeğini ortada bırakmaktadır. Nitekim seçim yıllarında denetim sayılarında bariz azalışlar gözlenmektedir.
- Vergi Denetim Kurulu bu anlamda özerk bir yapıya kavuşturulmalıdır.

# SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

- Risk Analiz Modeli incelenecek mükellef ve sektörlerin seçiminde kullanılan en etkili yöntemlerden birisidir ve vergi incelemelerinin etkin, verimli ve caydırıcı nitelikte olması yönünde önemli katkılar sunmaktadır.
- Bu anlamda Türkiye makina halı üretiminin neredeyse tamamının yapıldığı Gaziantep'te, hali sektörünün denetimine dair uygulanan Risk Analizi Modeli, tespit edilen kriterler açısından son derece doğru mükelleflerin denetimini sağlamaktadır.
- Risk Analiz Modelinin binlerce veri ve kriterden oluşan ve geniş bir veri tabanı üzerinden çalışan e-denetim mekanizmasına dönüştürülmesi zorunluluk arz etmektedir.



**TEŐEKKÜR EDERİM...**

İletiŐim: [a.atiugur@gmail.com](mailto:a.atiugur@gmail.com)